

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-11-75-132>

УДК 338.49.001

Ситников М.М., Калачова К.О.

Національний університет «Запорізька політехніка»

ЗАЛУЧЕННЯ СВІТОВОГО ДОСВІДУ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Анотація. У статті розглянуто окремі аспекти інноваційної моделі України. Обґрунтовано необхідність формування та розвитку інноваційного розвитку в Україні. Визначено ключові параметри економіки знань в Україні, наголошено на існуючих проблемах інноваційного розвитку, проведено порівняльний аналіз з розвиненими країнами. Досліджено недоліки існуючої інноваційної моделі, зокрема, вплив на неї світового процесу глобалізації, відсутність рівноправних міжнародних відносин, низька ефективність державного управління та регулювання національної економіки. Аналізується стан фінансування вітчизняної науки, виділені її основні громадські функції, визначена ефективність використання виділених державою коштів. Обґрунтовано пріоритетні напрями інноваційної політики держави: розвиток високотехнологічного виробництва; забезпечення достатнього рівня фінансування вітчизняної науки; збільшення частки інноваційно-активних промислових підприємств, освоєння нових видів техніки і технологій; розвиток венчурного бізнесу.

Ключові слова: інноваційна модель, її проблеми, перспективи розвитку та вдосконалення.

Sytnykov Nikolai, Kalachova Kateryna

Zaporizhzhya Polytechnic National University

INNOVATIVE DEVELOPMENT AS THE BASIS OF THE ECONOMIC MODEL OF DEVELOPED COUNTRIES

Summary. The article considers some aspects of the innovation model of Ukraine. The necessity of formation and development of knowledge economy is proved. Key parameters of knowledge economy in Ukraine, problems (barriers) of transition to it are defined, the comparative analysis with the developed countries is carried out. The author studies the shortcomings of the existing innovation model, in particular, the impact of the global globalization process on it, the lack of equal international relations, the low efficiency of public administration and regulation of the national economy. The state of financing of domestic science is analyzed, its main social functions are allocated, efficiency of use of the funds allocated by the state is defined. It justifies priority directions of innovative policy of the state: the development of high-tech production; ensuring a sufficient level of financing of domestic science; increase the share of innovation-active industrial enterprises, development of new equipment and technologies; development of venture business. On the base of the executed research it is clear that in conditions of the permanent crisis events the innovation activity is the most efficient way of their overcoming. The efficiency of the management is the most important due to the strategic way for the formation and the realization of the priorities of the development on the base of the innovation which means the formation of the suitable strategies and the efficient models and their implementation. Due to the results of the scientific sources summarizing the understanding of the innovation strategy development has been received. It is proved that in conditions of crisis events and the insufficient financing at the level of the region, it is good to focus on the innovation development of the priority branches to achieve the goal of the formation of the quality and competitiveness regional brands. The innovation increase of other types of the economical activity should be stimulated of the general conditions by use of the creation of the favourable innovation area and the suitable business climate.

Keywords: innovation model, its problems and prospects of development and improvement.

Постановка проблеми. В країнах з високотехнологічно орієнтованою економікою формування і зміцнення інноваційної моделі економічного розвитку та його адекватного інвестиційного забезпечення залежать, головним чином, від типу інноваційного процесу та його інвестиційного забезпечення на всіх етапах і фазах інноваційного циклу. Тому продуктивний стратегічний розвиток переваг національної економіки, зміцнення її конкурентоспроможності на світовому ринку все більшою мірою сьогодні залежать від того, наскільки вона забезпечує впровадження інновацій, яких немає у інших країнах. Аналіз наукової літератури з економічного розвитку в країнах, що досягли успіхів у реалізації нововведень, дозволяє виділити такі типи стратегій інноваційного розвитку [1, с. 36].

По-перше, це стратегія «використання зарубіжного науково-технічного потенціалу та перенесення нововведень у власну економіку.

По-друге, стратегія «запозичення» полягає в тому, що маючи дешеву робочу силу і використовуючи частину власного науково-технічного потенціалу, освоєється випуск продукції, що вироблялася раніше в розвинених країнах, з подальшим нарощуванням кадрів інженерно-технічного супроводу виробництва. У цій ситуації потрібна партнерська взаємодія державної та корпоративної форм власності. Така стратегія прийнята в Китаї і в ряді країн Південно-Східної Азії при створенні конкурентоспроможної автомобільної промисловості, високоефективних засобів обчислювальної техніки, побутової електроніки.

По-третє, стратегія «нарощування» та використання власного науково-технічного потенціалу, яка дозволяє створювати новий продукт, високі технології, що реалізовані у виробництві та соціальній сфері. Її дотримуються в економіці США, Англії, Німеччині, Франції. Що ж стосу-

ється України, то обґрунтування і вибір української стратегії інноваційної моделі економічного розвитку повинні спиратися на наявні виробничий, науково-технічний, інтелектуальний потенціал і багаті ресурси з використанням окремих елементів всіх зазначених стратегій передових країн світу.

Крім того, відповідно до масштабів внутрішнього ринку і можливості завоювання позицій на зовнішніх ринках в науковій літературі виділяються сім типів моделей інноваційного розвитку:

1. Створення «вируктових» виробництв з метою розширення зайнятості при слабкій або відсутній інноваційній активності.

2. Висока інноваційна активність на основі власної бази знань, розвинутого науково-технічного потенціалу та стимулювання сфери НДДКР і високих технологій при розвинутому внутрішньому ринку (США).

3. Висока інноваційна активність, власна база знань і націленість на зовнішні ринки (Республіка Корея, Тайвань).

4. Інноваційний розвиток, що стимульований з боку суспільства, при власній базі знань і націленості на внутрішній ринок (колишній СРСР, США).

5. Інноваційна діяльність, стимульована з боку суспільства, при власній базі знань з орієнтацією на зовнішні ринки (Фінляндія, Швеція, Тайвань).

6. Інноваційний розвиток, що стимульований з боку суспільства, при використанні зовнішніх джерел знань і з орієнтацією на внутрішній ринок (Великобританія, Японія післявоєнного періоду).

7. Інноваційна діяльність, стимульована з боку суспільства, при зовнішніх джерелах знань з націленістю на зовнішній ринок при зовнішньому фінансуванні (авіапромисловість Бразилії, країни Південно-Східної Азії).

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вагомий внесок у дослідження інноваційного розвитку в Україні внесли такі вчені, як А. Гальчинський, В. Геець, П. Бубенко, Б. Данилишин, М. Кизим, Н. Гончарова, В. Гриньов, В. Семиноженко, Й. Шумпетер, Ф. Махлуп, П. Друкер, П. Ромер, Э. Тоффлер, Р. Лукас, Т. Шульц.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є аналіз світового досвіду по інноваційному розвитку, акцент на перешкодах, що заважають подальшому розвитку інноваційної моделі України. З'ясувати причини відставання України в розвитку національної інноваційної системи та визначити основні напрямки державної політики щодо розвитку вітчизняної інноваційної моделі, спираючись на світову практику.

Виклад основного матеріалу. Проаналізувавши державну політику розвинутих країн у сфері інноваційного розвитку за ступенем державного її регулювання, можна виділити дві сфери. На одній – Велика Британія, де зазначено найменше втручання держави в економіку, і зокрема в інноваційну діяльність, на іншому – Франція, де держава найактивніше підтримує інноваційний процес усіма можливими методами. Це так звана англо-американська модель інноваційного розвитку, що характеризується повною автономією та самостійністю підприємництва в інноваційній діяльності. При такій моделі ринкові механізми самі сприяють при-

скоренню інноваційного процесу, тому держава основні зусилля спрямовує на підтримку розвитку ринкового середовища [5, с. 94].

Друга сфера інноваційної політики – це так звана франко-японська модель інноваційного розвитку, що характеризується значним впливом держави на розвиток інноваційного процесу, зокрема і неринковими методами – шляхом прямих дотацій і субсидій підприємствам і організаціям, які здійснюють інноваційну діяльність. Головний інвестиційний інститут в Європі – Європейський інвестиційний банк (European Bank – ЕІВ). Майже половину його кредитів, які орієнтовані на потреби промисловості призначені для малих підприємств, причому пріоритетним є надання венчурного капіталу невеликим компаніям, які працюють у сфері нових технологій.

Хоча, Євросоюз обрав курс на побудову інноваційної моделі економіки одним з перших, однак, як показують прикладні дослідження, він незважаючи на всі вжиті заходи, все ж поступається деяким іншим провідним розвинутих країнам за рівнем інноваційного розвитку. Євросоюз, який є конкурентом США і Японії у сфері інноваційної діяльності, до пріоритетних напрямків досліджень відносить [3, с. 214]: науки про життя, в тому числі генетику; біотехнології у сфері охорони здоров'я; боротьбу з серйозними захворюваннями; нанотехнології; нові пристрої та виробничі процеси; аеронавтику і космос, сталий розвиток екологічної системи; розробку низки тем з проблематики міжнародного співробітництва в технологічній галузі та наукової кооперації.

На відміну від США, Японії і Великобританії в більшості європейських країн дещо інший тип інноваційної моделі економічного розвитку та його інвестиційного забезпечення. Так, у Франції та Німеччині головну турботу про нововведення беруть на себе найбільші фірми, національні гіганти. Вони тримають під контролем всі фундаментальні (або ліцензійні) технічні та технологічні стадії інноваційних процесів.

Німеччина в області високих технологій спочатку орієнтувалася на досвід США і технологічно великі програми. Нею був використаний досвід розвитку інкубаторів США, наукових парків Великобританії, Франції та Японії. З початку 1980-х років у Німеччині був зроблений акцент на створення мережі регіональних інноваційних фондів з поступовим перенесенням уваги до фінансування в сторону малих і середніх підприємств. Причому подібні інноваційні фонди створювалися виконавчою і законодавчою владою спільно із зацікавленими приватними структурами.

Високі темпи економічного зростання особливо чітко простежуються в Південній Кореї. За період з 1976 по 2006 рік середнє зростання ВВП складало 9%. У порівняно короткі терміни вона перетворилася з периферійної точки світової економіки в один з центрів виробництва та експорту високотехнологічної промислової продукції, банківської справи та торгівлі.

Інноваційний розвиток територій має свої позитивні і негативні сторони. Позитивними сторонами є економічне зростання і зайнятість, а також надходження фінансових коштів. До негативних сторін можна віднести розшарування суспільства за рівнем доходів, формування нового класу «гло-

бальних професіоналів», не пов'язаних своєю ідентичністю з регіоном і тим самим відсторонених від його соціального і політичного життя, витіснення «простих» професій з центрів міст на периферію, екологічні проблеми.

На даний час, в Україні виділяють такі види інноваційних моделей розвитку економік, як: 1) ресурсна модель без високотехнологічного виробництва (природні ресурси → виробництво → гроші); 2) інноваційна модель (трансформація грошей на дослідження в знання → трансформація знань у майстерність працівників та інновації → перетворення інновацій у товар → гроші); 3) інтелектуально-донорська модель (скорочений варіант моделі (II), з якого вилучена стадія виробництва) [4, с. 92].

Основними перешкодами переходу економіки України до інноваційного розвитку є:

– процеси глобалізації, які призводять до збільшення розриву в розвитку економік розвинених країн. Ця закономірність проявляється на всіх рівнях;

– у світовому господарстві відсутні рівноправні відносини, які повинні характеризуватися, перш за все, еквівалентним обміном, вільною конкуренцією і рівномірною ефективністю для всіх учасників;

– недостатній і низький рівень фінансування вітчизняної науки;

– недосконала законодавча база для інноваційної діяльності, що діє частково, з виключенням окремих статей і навіть цілих розділів;

– скорочується освоєння нових видів техніки, знижується частка інноваційно-активних промислових підприємств, спостерігається низька ефективність державного управління та регулювання національної економіки, нерозвиненість венчурного бізнесу.

Низька інноваційна активність українських виробників та недостатній рівень конкурентоспроможності української продукції на закордонних ринках висувають як першорядне завдання кардинальної зміни ситуації у сфері інноваційного розвитку в Україні. Аналіз зарубіжного досвіду формування державою умов розвитку інноваційного потенціалу дозволяє визначити загальні тенденції науково-інноваційного розвитку промислово розвинених країн [2, с. 68]:

1. Тенденція до посилення присутності держави у формуванні інноваційного потенціалу та побудові ефективної системи управління потенціалом. Використання програмно-цільового методу управління інноваційною діяльністю з довго-

строковим плануванням соціально-економічного розвитку та створення загального сприятливого ринкового середовища.

2. Стимулювання науково-дослідної діяльності.

3. Захист інтелектуальної власності.

4. Розвиток малого інноваційного бізнесу.

5. Глобалізація інноваційних процесів.

6. Формування інноваційної свідомості населення, адже практично у всіх розвинених країнах держава допомагає інноваційному бізнесу формувати інноваційну свідомість і інноваційну культуру населення, зокрема через сферу освіти, підготовку професійних кадрів і формування управлінських консультативних служб.

7. Постійний моніторинг інноваційних процесів.

8. Розвиток індустрії венчурного капіталу.

9. Приватно-державне партнерство.

У зв'язку з тим, що модель інноваційного розвитку являє собою модель повного інноваційного циклу – від формування інноваційної ідеї до масового виробництва готового продукту, то вона повинна включати в себе всі компоненти інноваційної системи: фундаментальну і прикладну науку, дослідження та розробки, виробництво дослідного зразка і масове виробництво.

Висновки та пропозиції. Підводячи підсумки дослідження, варто відзначити, що тільки застосування державою всього комплексу організаційних, регуляторних, фінансових та інших заходів дозволить створити в Україні розвинений шар виробничого та інноваційного малого бізнесу, який стане основним споживачем та виробником інновацій. Однак при великій важливості всього комплексу проблем, що пов'язані з розвитком інноваційної діяльності в Україні, на перше місце має бути поставлена проблема формування активного попиту на інновації.

Узагальнивши наукову інформацію за темою дослідження можна виділити такі головні проблеми розвитку інноваційної моделі на Україні, як: слабка інноваційна політика, спрямована на збереження економічної відсталості; незацікавленість держави у проведенні заходів по прискоренню науково-технічного розвитку країни, зміцненню її наукового потенціалу. Всі останні роки економічні реформи були спрямовані на побудову ринкових інститутів і держава зовсім не приділяла увагу розвитку наукової сфери. У той же самий час розвинені країни за минулий період не тільки активно залучали наших фахівців, але і старанно займалися розбудовою свого наукового сектора як головного стратегічного напрямку своєї національної економіки.

Список літератури:

1. Інноваційна Україна 2020: національна доповідь / за заг. ред. В.М. Гейця та ін.; НАН України. Київ, 2015. 336 с.
2. Волощук Н.Ю. Інноваційна модель розвитку територіальної економічної системи. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2019. № 11. С. 66–70. URL: <https://msu.edu.ua/visn/wp-content/uploads/2019/06/1-11-1-2019-11.pdf> (дата звернення: 04.11.2019).
3. Мороз Е.Г. Управління інноваційним розвитком підприємств житлово-комунального сектору у рамках міських агломерацій: монографія. Київ : НАН України, Ін-т економіко-правових досліджень. 2017. С. 213–227.
4. Пустовайт С.В., Петрук В.С., Совершенна І.О. Стан інноваційної діяльності та тенденції розвитку технологічних парків України. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики*. 2013. № 1(21). С. 89–93.
5. Управління інноваційною складовою економічної безпеки: монографія у 4-х томах / за ред. Прокопенко О.В., Школи В.Ю. Суми : ТОВ «Триторія», 2017. Т. II. 284 с.

References:

1. Innovacijna Ukrajina 2020 (2015). Nacionaljna dopovidj / za zagh. red. V.M. Ghejeja ta in.; NAN Ukrajiny. Kyiv, 336 p.
2. Voloshhuk, N.Ju. (2019). Innovacijna modelj rozvytku terytorialnoji ekonomichnoji systemy. *Naukovyj visnyk Mukachivskogho derzhavnogho universytetu*, no 11, pp. 66–70.
3. Moroz, E.Gh. (2017). Upravlinnja innovacijnym rozvytkom pidprijemstv zhytlovo-komunalnogho sektoru u ramkakh misjkykh aghlomeracij: monohrafija. Kyiv: NAN Ukrajiny, In-t ekonomiko-pravovykh doslidzhenj, pp. 213–227.
4. Pustovajt, S.V., Petruk, V.S., & Sovershenna, I.O. (2013) Stan innovacijnoji dijalnosti ta tendenciji rozvytku tekhnologichnykh parkiv Ukrajiny. *Ekonomika ta upravlinnja pidprijemstvamy mashynobudivnoji ghaluzi: problemy teoriji ta praktyky*, no 1(21), pp. 89–93.
5. Upravlinnja innovacijnoju skladovoju ekonomichnoji bezpeky (2017) : monohrafija u 4-kh tomakh / za red. Prokopenko O.V., Shkoly V.Ju. Sumy: TOV «Trytorija», vol. II. 284 p.